

VROM-Inspectie
Ministerie van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

Handreiking Aanpak van vuil op straat

Handreiking

Aanpak van vuil op straat

Inhoudsopgave

1	Inleiding	04
2	De gedeelde openbare ruimte	05
3	Wet- en regelgeving	07
4	Een sterk collectief	11
4.1	De jaarlijkse schoonmaakactie	11
4.2	De verantwoordelijkheid bij de bewoner	13
4.3	Jong geleerd is oud gedaan	16
4.4	Een stap vooruit naar betaald werk	17
4.5	Het bedrijfsleven verenigd	20
5	Zorg voor nazorg	22
	Aanvullende informatie	24

1. Inleiding

Wie kent het niet? Rondzwerfend plastic, papier op de stoep of de opgestapelde vuilniszakken rondom de vuilniscontainer? De gemeentelijke schoonmaakdienst komt langs, maar binnen een paar dagen is de situatie niet veel anders dan voorheen. Vuil op straat is voor velen een doorn in het oog en bepalend in de woon- en werkbeleving van mensen. Het is niet voor niets dat ‘schoon, heel en veilig’ als term is ingeburgerd in de wijkaanpak. Maar hoe simpel het ook lijkt om straten schoon te houden, hoe moeilijk het in de praktijk is om vervuiling tegen te gaan.

In deze handreiking wordt gekeken naar de mogelijkheden voor de aanpak van vuil op straat. Vanuit de juridische grondslagen passeert een aantal succesvolle praktijkvoorbeelden de revue. In de lijn van de VROM-publicatie “Aanpak van verloederde tuinen” worden op toegankelijke wijze concrete handvatten geboden voor het tegengaan van vervuiling op straat. Daarmee biedt deze handreiking op korte en krachtige wijze inzicht in kansrijke instrumenten en initiatieven voor professionals als gemeenten, woningcorporaties, buurtbeheerbedrijven en sociale werkvoorzieningen.

2. De gedeelde openbare ruimte

Terugkerende vervuiling vindt vaak plaats in de gedeelde openbare ruimte. De openbare ruimte is van niemand en tegelijkertijd van iedereen. Dit maakt het lastig om zowel oorzaken als veroorzakers aan te wijzen. Zo kan achterstallig onderhoud van openbare ruimte een vrijbrief zijn voor vervuiling op straat. Maar ook leegstand, de fysieke staat van woongebouwen of toekomstige sloopplannen kunnen hiertoe bijdragen. Er kan een moment komen waarop zelfs de gebruiker zich niet meer verantwoordelijk voelt voor het netjes houden van de woonomgeving. Steeds vaker zien we de oorzaak in de botsing van leefstijlen tussen bewoners (verschil in waarden en normen). Afval neerzetten op straat nadat de vuilophaaldienst is geweest, draagt niet bij aan het opgeruimde karakter van de buurt. In andere gevallen zijn het niet de bewoners, maar wordt de ‘vervuiling’ veroorzaakt door hangjongeren of drugsverslaafden.

In deze mix van oorzaken en veroorzakers speelt de individuele draaglast en draagkracht van mensen een belangrijke rol. De VROM-brochure “Buurtbewoners in balans” (2009) stelt dat individuele bewoners, en daarmee ook buurten, uit balans raken als de draaglast (zoals geld- en kopzorgen) groter wordt dan de draagkracht

(het incasservermogen door intelligentie, sociale vaardigheden en voldoende zelfvertrouwen). Als deze problematiek die zich ‘achter de voordeur’ afspeelt naar buiten komt, wordt de ‘last’ van de één de overlast voor een ander. Verloedering en vervuiling van de buurt ligt dan vaak op de loer. Deze constatering maakt de aanpak van vuil op straat als uitingsvorm tot een diepgaander vraagstuk. De aanpak is niet eenzijdig, maar gaat gepaard met het ontzorgen van bewoners. In de handreiking “Aanpak woonoverlast en verloedering; aanpakken en voorkomen van fysieke en sociale woonoverlast” (2010) van de VROM-Inspectie wordt instrumentarium geboden in het voorkomen en oplossen van woonoverlast.

Naast oorzaken en veroorzakers zijn er ook vele belanghebbenden bij een schone stad, wijk of buurt. Denk maar aan het bedrijfsleven, woningcorporaties, VvE’s en particuliere verhuurders die mede vanuit het vastgoed voordeel hebben bij een schone leefomgeving. Of de gemeente, die vanuit het publieke domein verantwoordelijkheid draagt voor het beheer en onderhoud van de openbare ruimte. Maar primair natuurlijk de huurders en eigenaar-bewoners, die gebaat zijn bij een omgeving waarin het

prettig en veilig wonen is. Een schone en nette buurt levert daar een niet geringe bijdrage aan. 'Schoon houdt schoon' is daarin een belangrijk principe om normvervaging te voorkomen. In een schone en goed onderhouden omgeving ligt de drempel voor vervuiling hoger, dan in een omgeving die al sterk vervuild is. In deze wordt het collectieve belang zeker gevoeld. Ter ondersteuning van deze gedachte zetten we in de handreiking een aantal succesvolle praktijkvoorbeelden in de gedeelde openbare ruimte voor u op een rij.

3. Wet- en regelgeving

In veel Algemene Plaatselijke Verordeningen (APV's) van gemeenten zijn maatregelen opgenomen om ontsiering van de openbare ruimte tegen te gaan. Met ontsiering wordt dan bedoeld op het plaatsen van fietswrakken, de opslag van afvalstoffen en dergelijke. Op grond van artikel 10.23 van de Wet milieubeheer (Wm) stelt de gemeenteraad daarnaast in het belang van de bescherming van het milieu een Afvalstoffenverordening (Asv) vast. Hierin kunnen regels worden opgenomen voor de aanpak en handhaving van straatafval en zwerfvuil.

De afvalstoffenverordening

In de Asv wordt onder straatafval de huishoudelijke afvalstoffen verstaan van zeer beperkte omvang en gewicht. Dit zijn onder meer papier, sigarettenpeuken, plastic bekertjes en blikjes, verpakkingsmateriaal en etenswaren ontstaan buiten een perceel. Het gaat dus om afval 'dat onderweg ontstaat' en niet als zwerfafval op straat of in het plantsoen terecht dient te komen. Om dit te voorkomen, kunnen in de Asv (artikel 10.25 Wm) in ieder geval regels worden gesteld:

- a. Om (zo veel mogelijk) te voorkomen dat afvalstoffen als zwerfafval in het milieu terechtkomen.
- b. Omtrent het opruimen van afvalstoffen die als zwerfafval in het milieu terecht zijn gekomen.

- c. Omtrent het op een voor het publiek zichtbare plaats aanwezig hebben van afvalstoffen (zoals prullenbakken en/of afvalcontainers).

In het model van de Asv is een aantal voorbeeldartikelen opgenomen over het achterlaten van straatafval en het beperken van zwerfafval:

Voorbeeldartikel: Achterlaten van straatafval

1. Het is verboden straatafval in de openbare ruimte achter te laten zonder gebruik te maken van de van gemeentewege of anderszins geplaatste of voorgeschreven bakken, manden of soortgelijke voorwerpen.
2. Het is verboden om andere afvalstoffen dan straatafval achter te laten in daartoe van gemeentewege of anderszins geplaatste of voorgeschreven bakken, manden of soortgelijke voorwerpen.

Voorbeeldartikel: Voorkomen van zwerfafval bij ter inzameling gereed staande afvalstoffen

1. Het is verboden afvalstoffen of inzamelmiddelen die ter inzameling staan te doorzoeken en te verspreiden.
 2. Het is verboden tegen afvalstoffen of inzamelmiddelen, die ter inzameling gereed staan, te stoten, te schoppen, deze omver te werpen of anderszins te behandelen waardoor zwerfafval ontstaat.
-

Bestuurlijke boete overlast

Met de invoering van de Wet bestuurlijke boete overlast in de openbare ruimte (Wbboor) hebben gemeenten een zelfstandige bevoegdheid gekregen om op te kunnen treden tegen veel voorkomende en overlastveroorzakende overtredingen van de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) en de Asv. De wet en het bijbehorende besluit zijn op 14 januari 2009 in werking getreden. De grondslag voor deze bevoegdheid ligt in de artikelen 154b-154n van de Gemeentewet. Bij overtreding van de voorschriften van de APV, die leidt tot overlast in de openbare ruimte en die op grond van artikel 154b van de Gemeentewet strafbaar is gesteld, biedt de bestuurlijke boete uitkomst. Gemeenten die kiezen voor de bestuurlijke boete zijn integraal verantwoordelijk voor het opstellen van de normen betreffende overlast in de openbare ruimte, voor het toezicht houden op de naleving ervan en voor het sanctioneren van de overtreding. De bestuurlijke boete kan voor natuurlijke personen oplopen tot € 340,- en voor rechtspersonen tot € 2250,- per gedraging. De handreiking "Bestuurlijke boete overlast in de openbare ruimte" (2009) biedt praktische handvatten aan gemeenten voor implementatie. Deze is te downloaden van de website van het Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid (www.hetccv.nl).

De tarieven van de bestuurlijke boete zijn bij AmvB vastgesteld. Deze volgen de richtlijnen van het Openbaar Ministerie voor dezelfde feiten. Voor het niet op de juiste wijze aanbieden van huishoudelijk afval of voor afval op straat gooien staat een boetebedrag

van € 90,- (prijspeil 2010). Voor jongeren tussen de 12 en 16 jaar oud wordt de boete gehalveerd. Door deze boete te betalen, vindt er geen verdere strafvervolgung plaats. Als de overtreder het niet eens is met de boete, kan hij of zij in bezwaar en beroep gaan.

Bestuurlijke strafbeschikking overlast

Gemeenten kunnen bij handhaving tegen overlast in de openbare ruimte in plaats van de bestuurlijke boete ook kiezen voor de bestuurlijke strafbeschikking overlast. De strafbeschikking vormt een onderdeel van de Wet OM-afdoening die op 1 februari 2008 van start is gegaan. Deze wet maakt het mogelijk voor het Openbaar Ministerie (OM), politie en andere bestuursorganen om overtredingen, met een maximumstraf van zes jaar, zonder tussenkomst van de rechter af te doen. In de strafbeschikking kunnen naast geldboetes ook taakstraffen (maximaal 180 uur) en voorwaarden worden opgelegd. Het OM heeft richtlijnen opgesteld voor boetes. Als de overtreder het niet eens is met de boete, kan hij of zij in verzet gaan bij het openbaar ministerie. De strafbeschikking wordt uitgevaardigd door het OM, nadat een buitengewoon opsporingsambtenaar (boa) van een gemeente een aankondiging van strafbeschikking heeft opgemaakt. Voor vervuiling op straat gaat het dan om de wijze van aanbieden van huishoudelijke afvalstoffen, zoals het verrichten van handelingen met huishoudelijk afval waardoor verontreiniging kan ontstaan. Een voorbeeld is het "... achterlaten van straatafval in de openbare ruimte zonder gebruik te maken van de van gemeentewege

of anderszins geplaatste of voorgeschreven bakken, manden of soortgelijke voorwerpen.” (Feitenlijst strafbeschikking overlast: www.om.nl). In 2009 is de strafbeschikking ingevoerd in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht. In 2010 krijgen alle gemeenten de mogelijkheid om handhavend op te treden met een bestuurlijke strafbeschikking. Het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) verzorgt de voorlichting aan gemeenten en begeleidt de implementatie van de bestuurlijke strafbeschikking (www.cjib.nl).

Bestuurlijke boete of bestuurlijke strafbeschikking?

Het verschil tussen de bestuurlijke strafbeschikking en de bestuurlijke boete zit vooral in de wijze van inning en rechtsbescherming. Bij de bestuurlijke strafbeschikking int het CJIB namens de gemeente en onder toezicht van het OM de strafrechtelijke boetes. De inkomsten zijn voor het Rijk. Bij de bestuurlijke boete int het gemeentebestuur de boetes en zijn de inkomsten voor de gemeentekas. Daar staat tegenover dat gemeenten zelf de verantwoordelijkheid en de kosten dragen voor de bezwaar- en beroepsprocedure. Gemeenten ontvangen wel een vergoeding voor de bestrijdingskosten. Bij de bestuurlijke strafbeschikking blijft voor de verzets- en beroepsprocedure bij de kantonrechter het OM verantwoordelijk. De hoogte van de bestuurlijke boete en de strafbeschikking zijn vergelijkbaar.

Verhuur en VvE

In de privaatrechtelijke wet- en regelgeving wordt in de relatie verhuurder-huurder de mogelijkheid geboden om vervuiling van de woonomgeving zo veel mogelijk tegen te gaan. Naast de algemene verplichting om zich als een ‘goed huurder’ te gedragen (art. 7:213 BW), is de huurder verplicht tot het verrichten van de zogenaamde ‘kleine herstellingen’ (art. 7:217 BW). In het Besluit kleine herstellingen (hierna Besluit) is bepaald wat onder kleine herstellingen valt. Het gaat dan bijvoorbeeld om werkzaamheden in de woning, de tuin, opritten en/of het complex waarvan de woning onderdeel uitmaakt. In artikel 7:233 BW wordt onder woonruimte ook de daarbij behorende onroerende aanhorigheden als gemeenschappelijke ruimten en voorzieningen verstaan. In punt ‘t’ van het Besluit is opgenomen dat het regelmatig verwijderden van zwerfvuil een kleine herstelling betreft. Bewoners zijn hier dus aan gehouden.

Kosten voor het uitvoeren van werkzaamheden rond een woningcomplex kunnen via de servicekosten bij het collectief in rekening gebracht. Deze werkwijze wordt in veel gevallen ook gehanteerd door Verenigingen van Eigenaren (VvE’s). Aanvullend op het koop- of huurcontract zijn leef- of huisregels vastgesteld, die mede ingaan op het schoonhouden van de woning en de directe woonomgeving. Bij overtreding kan de veroorzaker door middel van een boeteclausule verantwoordelijk worden gemaakt voor de schade en/of vervuiling. Als het gaat om de aanpak van zwerfvuil buiten het perceel

(dus de openbare ruimte), is het voor een verhuurder of VvE lastig om de individuele huurder of eigenaar hierop aan te spreken dan wel de kosten tot verwijdering in rekening te brengen.

De vervuiler beboet?

Met de APV en de Asv heeft de gemeente een goed kader om vervuiling van de openbare ruimte tegen te gaan. Het principe van de vervuiler betaalt, geldt echter alleen als deze op heterdaad wordt betrapt. Dit is niet altijd even gemakkelijk. Toch kunnen ook bewoners hier een belangrijke bijdrage in leveren. Zo hebben veel gemeenten een (digitaal) 'Meldpunt overlast'. Door melding te maken van terugkerende overlast en vervuiling kan, in onderlinge samenwerking en afstemming met partijen als de politie en woningcorporaties, worden gezocht naar een succesvolle aanpak. Ook op gemeentelijk en zelfs op wijkniveau bieden afspraken houvast om de openbare ruimte schoon te maken en vooral te houden.

Als blijkt dat afspraken niet werken of als de vervuiler op heterdaad wordt betrapt, biedt de Wbboor of de bestuurlijke strafbeschikking overlast uitkomst. In de praktijk blijkt dat het uitdelen van boetes een effectief middel is in het tegengaan van vervuiling door bewoners, maar ook door winkeliers of snackbarhouders. In de overige gevallen worden de kosten voor het tegengaan van vervuiling van de openbare ruimte of de direct aangrenzende woonomgeving verhaald op het collectief. Naast mogelijk te betalen servicekosten is dit via de weg van de gemeentelijke belasting.

4. Een sterk collectief

In het publieke domein ligt de primaire verantwoordelijkheid voor de aanpak van vuil op straat bij de gemeente. Een goed onderhoud en beheer van de openbare ruimte reikt echter verder dan de gemeentelijke taak. Zo beïnvloedt het gedrag van de gebruikers van de openbare ruimte (de burgers en bedrijven) in grote mate hoe schoon het is op straat. Vanuit deze optiek ligt in 'de gedeelde openbare ruimte' een gedeelde verantwoordelijkheid. Sterker nog, veel burgers ergeren zich aan vuil op straat en voelen zich betrokken bij het schoonhouden van de (directe) leefomgeving.

Mede gelet op het terugkerende karakter en het feit dat vervuiling vaak moeilijk te herleiden is tot de daadwerkelijke vervuiler, ontstaan er in de aanpak van vervuiling steeds meer initiatieven tussen gemeenten, burgers en bedrijven. De collectief gevoelde verantwoordelijkheid voert daarin de boventoon. In deze handreiking zetten we een aantal succesvolle praktijkvoorbeelden op een rij. We gaan achtereenvolgens in op:

- De jaarlijkse schoonmaakactie
- De verantwoordelijkheid bij de bewoner
- Jong geleerd is oud gedaan
- Een stap vooruit naar betaald werk
- Het bedrijfsleven verenigd.

4.1 De jaarlijkse schoonmaakactie

Veel gemeenten organiseren samen met hun bewoners en het bedrijfsleven jaarlijkse schoonmaakacties in de straat, buurt en/of wijk. Gezamenlijk de schouders eronder om vervuiling van de openbare ruimte tegen te gaan kan rekenen op een grote inzet, zo ook bij de jaarlijks terugkerende schoonmaakactie 'LenteKriebels' in de gemeente Groningen (zie kader op pagina 12).

De week van Nederland Schoon

Met 'de week van Nederland Schoon' worden veel van deze acties nu landelijk gecoördineerd. De week is een onderdeel van het Focusprogramma Zwerfafval van 'Samen werken aan een schoner Nederland' (hierna te noemen: Nederland Schoon). Een week lang wordt ingezet op de aanpak van zwerfvuil. Met radiocommercials en advertenties in lokale en regionale kranten worden de acties aan het grote publiek gepresenteerd. Op zaterdag wordt de week afgesloten met de Landelijke Opschoondag. Inmiddels doen meer dan 50% van de Nederlandse gemeenten jaarlijks mee. De deelnemers worden met een totaalpakket aan lokaal in te zetten materialen ondersteund. Deze zijn te vinden op de website van Nederland Schoon (www.nedlandschoon.nl).

LenteKriebels - Groningen

Sinds 1993 melden inwoners van de gemeente Groningen zich aan voor LenteKriebels: de jaarlijkse schoonmaakactie die verder gaat dan alleen het vegen van je eigen stoep. Het project is uitgegroeid tot een jaarlijks terugkerende actie gedurende drie weken in april. Naast buurtbewoners nemen onder meer kinderclubs, scholen en (sport)verenigingen deel aan het opruimen van zwerfvuil. In 2009 meldden zich 113 groepen aan en staken 3500 mensen de handen uit de mouwen. Een deel van de acties worden ondersteund door opbouwwerkers en woningcorporaties.

LenteKriebels is een vervolg op schoonmaakacties die de gemeente Groningen vroeger zelf organiseerde. Nu valt het project onder 'Schoon, Heel en Veilig'. Er worden afspraken gemaakt over het brengen en halen van opruimmateriaal. Waar nodig wordt het afval afgevoerd. Als beloning krijgt elke groep die meedoet een pretpakket met aardigheidjes. De stuurgroep van LenteKriebels bestaat uit medewerkers van de gemeente en een vertegenwoordiger van opbouwwerk. Zij bespreken de voorbereiding, de voortgang en de afronding van het project.

Het succes van LenteKriebels is te danken aan factoren als de laagdrempeligheid, het enthousiasme van de deelnemers en het samenwerken aan een gemeenschappelijk en zichtbaar doel. Bovendien ontvangen de groepen een subsidie. Deze wordt meestal gebruikt voor een lunch of borrel na de actie, komt in de pot voor het straatfeest of vult de verenigingskas aan. Inmiddels heeft LenteKriebels ook een convenant getekend met Nederland Schoon. In de week van Nederland Schoon worden met het 'ZUSJE van LenteKriebels' zwerfvuilacties georganiseerd door scholen. Op www.milieudienst.groningen.nl is meer te vinden over LenteKriebels.

Hier is ook het boekje "Afval is het mooiste als je het niet ziet (2009)" te bestellen of te downloaden, met daarin meerdere praktijkvoorbeelden van handhaving op zwerfafval bij gemeenten. Voor deelname kunnen gemeenten en organisaties zich aanmelden via de webwinkel op de website.

Focus- en Impulsprogramma Zwerfafval

Het Focusprogramma 2010-2012 moet er voor zorgen dat over drie jaar Nederland daadwerkelijk schoner is en als schoner wordt beleefd. Het programma is het vervolg op het Impulsprogramma 2007-2009. Met dit programma hebben VNO-NCW, VNG en het ministerie van VROM de krachten gebundeld tegen het groeiende zwerfafvalprobleem. Het doel: binnen drie jaar een duidelijk schonere leefomgeving. Speerpunten van het programma waren:

- Preventie en innovatie om zwerfafval te voorkomen en te verwijderen.
- Handhaving door effectief optreden tegen veroorzakers van zwerfafval.
- Slim en effectief opruimen van zwerfafval.

Met het Focusprogramma wordt deze aanpak verder voortgezet. Het accent ligt op het borgen en implementeren van hetgeen is bereikt en op het aanjagen van activiteiten die nog onvoldoende zijn ontwikkeld. Het programma is opgebouwd rondom de volgende peilers:

- Gedragsbeïnvloeding van burgers/consumenten.
- Verdere optimalisatie en intensivering van een integrale zwerfafvalaanpak door gemeenten en overige beheerders.
- Nadruk op focusgebieden (onder andere OV-gebieden, binnensteden/winkelgebieden en stedelijke wijken) en het vergroten van de betrokkenheid van de hierbij relevante intermediairs.
- Verdere vergroting van betrokkenheid en innovaties vanuit het bedrijfsleven.
- Een monitoringssysteem en kennisverdieping door onderzoek.

VNG en VNO-NCW dragen eindverantwoordelijkheid voor het Focusprogramma. De operationele werkzaamheden daarin zijn gedelegeerd aan respectievelijk Agentschap NL (NL Milieu en Leefomgeving) en Stichting Nederland Schoon.

4.2 De verantwoordelijkheid bij de bewoner

Terugkerende vervuiling na het langskomen van de gemeentelijke schoonmaakdienst is een bekend probleem. Naast een jaarlijkse stadsbrede aanpak van vervuiling is het daarom van belang om ook door het jaar heen de eigen wijk schoon en leefbaar te houden. Daarin wordt zo veel mogelijk een beroep gedaan op de eigen verantwoordelijkheid van de bewoner(s) in de wijk. De gemeente, de corporatie, het maatschappe-

lijk werk en/of het bedrijfsleven nemen daarin niet de leiding. Zij creëren juist de voorwaarden en faciliteren de mogelijkheden. Dit kan zijn door het organiseren van acties, het beschikbaar stellen van schoonmaakmiddelen of het versneld ophalen van zwerfvuil. Een goed voorbeeld van een dergelijke aanpak is de Deventer Schoon Familie (DSF), waarin bewoners en bedrijven actief kunnen participeren in acties die door het jaar heen worden georganiseerd (zie kader op pagina 14).

De Deventer Schoon Familie - Deventer

Zelf zorgen voor een schone straat en buurt; maar wel met een beetje hulp. De gemeente Deventer houdt een paar maal per seizoen een schoonmaakactie in diverse wijken van de stad. Deze acties zijn gericht op het opruimen van onder meer zwerfafval, hondenpoep, grofvuil, vuurwerkresten en blad. Bewoners, maar ook bedrijven, organisaties en scholen kunnen aan de acties deelnemen. Buurtbeheerbedrijf Cambio heeft hiervoor als helpende hand de Deventer Schoon Familie (DSF) in het leven geroepen. Naast het organiseren en ondersteunen van acties levert de DSF opruimmiddelen en biedt hulp bij het afvoeren van het verzamelde (zwerf)vuil. Ook tussen de reguliere acties door kan de DSF -samen met bewoners en/of organisaties en scholen- specifieke, buurtgerichte acties organiseren en ondersteunen.

Het belangrijkste principe van de DSF is dat mensen zelf hun verantwoordelijkheid nemen om de eigen omgeving schoon en leefbaar te houden. Een schone straat of buurt is de beloning voor mensen die actief meewerken aan de leefbaarheid. Je hoeft niet te wachten tot professionele schoonmakers dat voor je komen doen. Wat je wel krijgt is hulp van de DSF. Actieve leden worden beloond met Cambi's, een eigen munteenheid waarmee schoonmaak- en tuingereedschap kan worden gekocht. Het zwerfafval dat scholen, particulieren en/of bedrijven hebben verzameld wordt gratis opgehaald. Dat gebeurt onder het motto: 'U veegt, wij halen'. Naast voorrang op de vuilophaaldienst krijgen de leden ook een voorkeursbehandeling bij vragen en/of klachten. De DSF telt inmiddels meer dan 3500 leden bestaande uit bewoners, bedrijven, scholen en organisaties. Meer informatie over de DSF is te vinden op www.deventerschoonfamilie.nl.

Opzoomer Mee

Met het opzoomen van straten in Rotterdam nemen bewoners vanuit actief burgerschap het initiatief om de leefbaarheid van de eigen straat te verbeteren. Inmiddels kent Rotterdam meer dan 2000 Opzoomerstraten. Een belangrijk onderdeel van Opzoomer Mee is het project 'Mensen maken de stad'. Bewoners maken eenvoudige en praktische straatafspraken om hun bijdrage te leveren aan een vriendelijke, veilige en schone straat (www.opzoomer-mee.nl). Met de startpagina Rotterdam Idee wordt bovendien de mogelijkheid geboden

om ideeën voor het vriendelijker, gastvrijer, schoner of veiliger maken van de stad te realiseren (www.rotterdamidee.nl).

Bewonersbudgetten

Het ministerie van VROM/WWI verstrekt jaarlijks 25 miljoen euro aan 31 gemeenten voor bewonersbudgetten. Het ministerie wil op deze wijze bewoners stimuleren om betrokken te zijn bij de ontwikkeling van hun eigen wijk (www.vrom.nl/bewoners-budget). Bewoners die betrokken zijn, voelen zich veelal meer verantwoordelijk voor hun wijk. Dit vergroot de leefbaarheid.

Vanuit de gemeentelijke bewonersbudgetten worden diverse bewonersinitiatieven gefinancierd; ook op het terrein van het schoon houden van de buurten en straten.

Zo worden in 's-Hertogenbosch met 'bewonersinitiatiefgeld' (BIG-gelden) bewonersprojecten in de wijk gestimuleerd. Inzet en creativiteit door de eigen buurt en het bevorderen van de betrokkenheid en/of participatie in de wijk zijn daarin maatgevend. Voor iedere wijk in de stad is, afhankelijk van het aantal bewoners, een budget beschikbaar gesteld. In 2009 zijn met deze BIG-gelden 11 schoonmaakacties betaald, waaronder een initiatief ingediend door het bewonerscomité De Hofstad. Zowel kinderen als volwassenen hielpen mee de buurt schoon te maken en te houden. Een schone buurt is namelijk een belangrijk onderdeel van een leefbare buurt. Ideeën of plannen voor de buurt die bewoners gezamenlijk willen uitvoeren kunnen via een aanvraagformulier op de website (www.wijkgerichtwerken.nl) worden ingediend. De aanvraag wordt door de bewonersgroep van de betreffende wijk beoordeeld. De gezamenlijke aanpak van vervuiling in de wijk als sociale activiteit is een kansrijk initiatief om het bewonersbudget op een goede manier te besteden.

Ook in Venlo wordt met bewonersbudgetten gewerkt. In het woongedeelte van de binnenstad zijn met geschilderde tekeningen van kinderen kunstprullenbakken gemaakt. Kinderen gooien zo het afval in 'hun' prullenbakken. Een succesvol initiatief om de buurt echt schoner te maken.

De adoptiebewoner

Stadsdeel Zeeburg in Amsterdam biedt de mogelijkheid aan de bewoner om een afvalcontainer te adopteren. De 'adoptiebewoner' krijgt de benodigde middelen en maakt een exclusieve afspraak met het stadsdeel voor het schoonhouden van de containerlocatie. Bij melding van grofvuil of klachten vóór 12 uur, wordt het grofvuil nog dezelfde dag opgehaald of wordt de klacht in behandeling genomen (www.zeeburg.nl).

Landelijk burgerinitiatief

Met de Stichting Vrijwillige Zwerfafval Opruimers (SVZO) blijven burgerinitiatieven niet alleen beperkt tot schoonmaakactiviteiten in de directe woon- en leefomgeving. De SVZO (www.svzo.nl) is in 2007 als landelijk burgerinitiatief opgestart om zwerfafval in Nederland en daar buiten terug te dringen. Het doel van de stichting is een mentaliteitsverandering op gang te brengen van weggooien naar opruimen. Meer dan 1000 vrijwilligers zijn actief om zelf het voorbeeld te geven door op te ruimen en daar waar mensen geïnteresseerd zijn een gesprek aan te gaan.

4.3 Jong geleerd is oud gedaan

'Jong geleerd is oud gedaan'. Een belangrijk motto als het gaat om speciaal ontwikkelde lesprogramma's voor kinderen en jongeren op basis- en middelbare scholen. Het doel is veelal tweeledig. Er wordt zowel ingezet op het gezamenlijk opruimen van vuil op straat, als het op gang brengen van een bewustwor-

dingsproces over de impact van de vervuiling op de woon- en leefomgeving. De lespakketten zijn met name gericht op de oorzaken, de gevolgen en het voorkomen van vervuiling. Aangevuld met concrete praktijkopdrachten en een beloning worden leerlingen aangespoord tot goed gedrag.

In de gemeente Eindhoven wordt met het project 'Zwerf je mee? Naar een duurzame samenleving' ingezet op gedragsverandering bij de jeugd. Aanleiding waren klachten over zwerfafval rondom de middelbare scholen. Inmiddels wordt het project aan alle middelbare scholen in Eindhoven aangeboden (zie kader).

Zwerf je mee? Naar een duurzame samenleving - Eindhoven

Klachten over zwerfafval rondom middelbare scholen in Eindhoven waren voor de gemeente aanleiding voor een aanpak specifiek gericht op jongeren. In 2004 is in samenwerking met het Milieu Educatie Centrum en vier middelbare scholen het project 'Zwerf je mee? Naar een duurzame samenleving' opgezet. Doel van het project is jongeren bewust te maken van de hoeveelheid zwerfafval in hun leefomgeving en de gevolgen ervan voor het milieu.

'Zwerf je mee?' is ontwikkeld voor de 2de klas van het middelbaar onderwijs. Naast het opruimen van zwerfafval is de inzet gericht op bewustwording en gedragsverandering bij de jeugd. De oorzaken en gevolgen van zwerfafval komen tijdens diverse lespakketonderdelen aan bod. Met theorie, opdrachten, onderzoek, een ontwerpwedstrijd en het zelf inventariseren en opruimen van zwerfafval worden scholieren op een uitdagende manier geprikkeld om bewust met afval om te gaan. Na het ophalen van het zwerfvuil in de wijken rondom de school wordt met een nul- en effectmeting de schoonheidsgraad van de wijk bepaald.

Het project is een groot succes en wordt aan alle middelbare scholen in Eindhoven aangeboden. Een belangrijke succesfactor is dat 'Zwerf je mee?' als maatschappelijke stage of als vakoverstijgend project kan worden ingezet. Voor de gemeente zorgt de projectweek voor een directe koppeling tussen beleidsspeerpunten als buurtparticipatie, 'cradle to cradle' en 'plastic heroes'. 'Zwerf je mee?' wordt afgesloten met het bekendmaken van de prijswinnaars van de ontwerpwedstrijd door de wethouder Milieu. Inmiddels zijn ideeën als de Afvalbank en de Kauwgombal uitgewerkt en toegepast.

Vuil langs het water

Langs de oevers van de Caumerbeek, de Geleenbeek en de Maas worden leerlingen van groep zeven en acht ingezet om zwerfvuil op te ruimen. Het vuil wordt door de wind en vooral door het water over grote afstanden meegevoerd. Dit leidt jaarlijks tot duizenden kilo's afval langs de Maas en de beken. De opruimactie vormt onderdeel van het lespakket, dat wordt aangeboden door Waterschap Roer en Overmaas, Rijkswaterstaat Limburg en ARK Natuurontwikkeling (www.zwerfvuil.eu).

De Schone School

Als onderdeel van het Focusprogramma richt het project 'De Schone School' zich op de aanpak van het zwerfafvalprobleem door scholen: "De Schone School is de basis voor een goede leeromgeving. Wanneer kinderen op jonge leeftijd bewust worden gemaakt van goed zwerfafvalgedrag zullen ze later minder zwerfafval veroorzaken." Op de website (www.deschoneschool.nl) is naast een plan van aanpak een toolbox verkrijgbaar, met daarin lesmateriaal van 'Zwerfafval, mooi niet!'. Voor middelbare scholieren is het 'TRASH Lespakket' verkrijgbaar. Het pakket zet op prikkelende en uitdagende wijze in op bewustwording en permanente gedragsverandering van de jeugd.

4.4 Een stap vooruit naar betaald werk

Sterke vervuiling van straten, buurten en wijken biedt kansen voor sociale integratie en betaald werk. Met name de groep werk-, dak- en thuislozen die afhankelijk zijn van een uitkering wordt een nieuw perspectief geboden. Het opdoen van werkervaring,

sociale contacten en uitzicht op deelname aan de arbeidsmarkt, is een goede voedingsbodem voor arbeidsactivering.

(Dag)loon na werken

Dak- en thuislozen bij de Stichting Dagloon Nijmegen krijgen een kleine vergoeding voor het verwijderen van zwerfafval in de meest vervuilde wijken van de stad (zie kader).

Stichting Dagloon Nijmegen - Nijmegen

Stichting Dagloon Nijmegen (SDN) is een onafhankelijke stichting van en voor dak- en thuislozen. Met behoud van uitkering ontvangen dak- en thuislozen een kleine vergoeding voor het verwijderen van (zwerf)afval in de stad. De dagloners werken vooral in en rond het centrum van Nijmegen en in die wijken met een sterke vervuilingsgraad. Er wordt toegewerkt naar een afgesproken beeldkwaliteit, die is vastgelegd tussen de Dienst Afval Reiniging (DAR) en de gemeente. Op deze wijze wordt door de stichting op dagelijkse basis de stad mee schoon gehouden. De SDN werkt op contractbasis als onderaannemer van de DAR. Naast de DAR wordt er werk verricht voor onder andere de Stichting Sportfondsenbaden, de politie (preventieteams) en de gemeente Nijmegen.

Het idee voor deze inzet is ontstaan op eigen initiatief van de dak- en thuislozen in 2002 en wordt ondersteund door de gemeente Nijmegen. Met het oprichten van de stichting in 2004 is er een sterk arbeidscollectief ontstaan, dat wordt gedragen door de dagloners. Dat het mes aan twee kanten snijdt blijkt uit de integratie van dak- en thuislozen in de samenleving. Het opdoen van werkervaring biedt uitzicht op deelname aan de arbeidsmarkt. Dit betekent een ander dagritme en verantwoordelijkheid. Naast arbeidsintegratie wordt ook de sociale integratie (tussen dagloners) en rehabilitatie bevorderd.

In de praktijk blijkt dat het initiatief goed werkt. De wijken zijn schoner, de kleine criminaliteit is afgenomen en het contact tussen de dak- en thuislozen en de politie is verbeterd. Inmiddels hebben ook meerdere dak- en thuislozen een betaalde baan gevonden.

De Zwerfvuilbrigade - Breda

De Stichting 'Werk aan de wijk' is in 2005 als project ontstaan vanuit 'Samenwerken Aan Leefbaarheid' in de wijken Hoge Vucht en Doorbos-Linie in Breda Noord. De stichting is een samenwerkingsverband van bewoners, woningcorporaties en de overheid. Werk aan de wijk levert een dienstenaanbod dat direct aansluit bij de ondersteuningsbehoefte van bewoners in de wijken van Breda Noord. Voor deze diensten worden bewoners met een uitkering ingezet, om zo nieuwe kansen voor arbeidsinschakeling te creëren.

Met de Zwerfvuilbrigade als nieuwe dienst levert de stichting een bijdrage aan een schone(re) woon- en leefomgeving. De brigade bestaat uit twee wijkbewoners die op bakfietsen handmatig zwerfvuil oppakken, verzamelen en per afvalcontainer sorteren. Er is een vaste route langs de meest vervuilde locaties. De medewerkers zijn mobiel bereikbaar en kunnen snel reageren op meldingen uit de wijk. Naast het feitelijk terugdringen van de hoeveelheid zwerfvuil, wordt met de brigade de betrokkenheid van de wijkbewoners en gebruikers bij het schoonhouden van de wijk vergroot. Daarnaast verleent de buurtservicedienst als onderdeel van de stichting veel hand- en spandiensten bij schoonmaakacties, of het opruimen van zwerfvuil in de brandgangen van corporatiewoningen. Klachten en opmerkingen worden door de dienst doorgegeven aan politie, woningcorporaties, gemeente en/of bewonersbelangenverenigingen.

Alle activiteiten van 'Werk aan de Wijk' worden afgestemd in de stuurgroep 'Samenwerken aan Leefbaarheid'. Naast de wethouder Wijkontwikkeling, de gemeente en de corporaties neemt hieraan ook de bewonersvereniging Overleg Breda Noord (OBN) deel. De stem van de bewoner voor een schone buurt blijft op deze manier gewaarborgd. Op www.samissie.nl is meer informatie te vinden over de stichting en haar activiteiten.

Buurtbeheerbedrijf Cambio

Cambio ontwikkelt en biedt werkplekken in onder meer stadsreiniging en buurtbeheer (fysiek en sociaal). Bovendien wordt met serviceteams ondersteuning geboden in de publiekscampagnes rond de Deventer Schoon Familie. De deelnemers krijgen een werkplek aangeboden en worden aangestuurd en begeleid door mensen die ook ooit zijn begonnen in een traject en nu een reguliere baan hebben bij Cambio. Met zogenaamde voorschakeltrajecten in samenwerking met

het bedrijfsleven wordt de afstand tot de arbeidsmarkt verkleind (www.cambio.nl).

De zwerfvuilbrigade

De stichting Werk aan de Wijk levert met de Zwerfvuilbrigade een belangrijke bijdrage aan het tegengaan van vervuiling in Breda Noord. De inzet van eigen wijkbewoners met een uitkering betekent naast betrokkenheid in de wijk ook nieuwe kansen voor arbeidsinschakeling (zie kader).

4.5 Het bedrijfsleven verenigd

Naast de burger heeft ook het bedrijfsleven vanuit zijn rol als producent een belangrijke verantwoordelijkheid in de aanpak van zwerfvuil. Met actieve deelname van VNO-NCW in het Impuls- en nu het Focusprogramma wordt nadrukkelijk gewerkt aan deze verantwoordelijkheid.

Wet- en regelgeving

Net als voor de bewoners is ook voor het bedrijfsleven de Wbboor als de bestuurlijke strafbeschikking overlast van toepassing op overtredingen inzake de vervuiling van de openbare ruimte. Daarnaast is sinds 1 januari 2006 het 'Besluit beheer verpakkingen bedrijven en papier en karton' van kracht. Dit besluit houdt in dat producenten en importeurs die verpakte producten op de Nederlandse markt brengen individueel verantwoordelijk zijn voor preventie, inzameling en recycling van het gebruikte verpakkingsmateriaal (www.vrom.nl). Bedrijven dragen op deze wijze financieel bij aan het ophalen en recyclen, waardoor niet langer de gemeenten -en via de afvalheffing hun inwoners- opdraaien voor de kosten. Verder heeft VROM met ingang van 1 januari 2008 een groot aantal van de zogenaamde 8.40-AmvB's (Algemene Maatregelen van Bestuur, gebaseerd op artikel 8.40 van de Wet milieubeheer) vervangen door het Activiteitenbesluit. Met dit besluit zijn bedrijven verplicht om binnen een straal van 25 meter van hun bedrijf al het zwerfafval te verwijderen.

Het bedrijfsleven verenigd

Onder coördinatie en uitvoering van de Stichting Nederland Schoon heeft het bedrijfsleven meegewerkt aan het Impulsprogramma Zwerfafval. Tussen 2007 en 2009 is in totaal € 33 miljoen geïnvesteerd in onder meer het voorkomen van zwerfafval, zoals slimmere verpakkingen die minder zwerfafval veroorzaken. Op de website van Nederland Schoon is een checklist met aandachtspunten te vinden, die nieuwe verpakkingen minder zwerfafvalgevoelig maken.

Met de nadruk op preventie is innovatie één van de belangrijkste peilers uit het Focus- en Impulsprogramma Zwerfafval. Het thema bestaat naast verpakkingsinnovaties uit categoriespecifieke oplossingen en innovatie van veeg- en reinigingsmiddelen. Met categoriespecifiek wordt bedoeld op zwerfafval dat niet onder de noemer van 'verpakkingsmateriaal' valt. Het gaat hier onder meer om oplossingen voor sigarettenpeuken, kauwgom en flyers.

De bedrijvendag

In 2009 is de Week van Nederland Schoon gestart met de bedrijvendag. Op deze dag hebben diverse bedrijven laten zien welke bijdrage zij leveren aan een schonere woon- en leefomgeving. Slimme verpakkingen, goede buitenasbakken voor de cafés en de nieuwste reinigingsmethoden zijn een greep uit de onderwerpen die aan bod kwamen. Na afloop plaatste de burgemeester van Hilversum, Ernst Bakker, de eerste van de 20.000 nieuwe Nederland Schoon-

afvalbakken op het Mediapark. De afvalbak is geproduceerd van gerecycled pet. Elke afvalbak bevat naar schatting 400 petflesjes.

Een goede buurman

Als supermarktketen levert Albert Heijn een belangrijke bijdrage aan een gezonde en duurzame samenleving. Albert Heijn concentreert zich daarbij op vier aandachtsgebieden: gezondheid, duurzame handel, klimaat en lokale betrokkenheid. Vanuit lokale betrokkenheid richt Albert Heijn zich op het principe van 'de goede buurman': het bieden van een vertrouwde plek voor de dagelijkse boodschappen, en het leveren van een actieve bijdrage aan het leven in de buurt. Om dat te bereiken werkt Albert Heijn vanuit de vijf thema's: schoon, heel, veilig, informatie en interactie. Een voorbeeld

daarvan is de bijdrage aan het verbeteren van de communicatie tussen de winkeliers in het stadsdeel Amsterdam Nieuw-West. Vanuit het stadsdeel wordt bekeken of er ruimte is voor extra schoonmaakbudget. De beheerder van het winkelcentrum is inmiddels in een vergevorderd stadium om het hele winkelcentrum in 2010 een opknappbeurt te geven.

Met het verder vergroten van de betrokkenheid en innovaties vanuit het bedrijfsleven in het Focusprogramma 2010-2012 blijft de inzet van het bedrijfsleven gegarandeerd. Het motto is: "Goed zien, doet goed volgen". Daarnaast biedt ook de extra aandacht voor specifieke locaties als OV-gebieden, winkelgebieden en parkeerplaatsen langs snelwegen volop kansen voor (nieuwe) oplossingen.

5. Zorg voor nazorg

Vuil op straat is een probleem voor het milieu. Een hoge vervuilingsgraad zorgt voor verloedering van de directe woon- en leefomgeving en heeft daarmee een negatief effect op de veiligheidsbeleving van burgers. Bovendien brengt vervuiling hoge kosten met zich mee. Kosten die alleen zijn te verhalen op de dader als deze op heterdaad wordt betrapt.

Deze handreiking laat zien dat met gerichte acties vervuiling wordt aangepakt. De inzet is de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor een schonere woon- en leefomgeving. Het beroep op de verantwoordelijkheid van de burger en het bedrijfsleven wordt daarin groter. De aanpak van vervuiling biedt daarnaast ook vernieuwde mogelijkheden voor buurtbinding en toetreding tot de arbeidsmarkt. Een dubbelslag dus!

Een structurele aanpak: handhaving en gedragsbeïnvloeding

Minstens even zo belangrijk als de aanpak is het voorkomen van vervuiling. Eenmalige acties zijn effectief, maar lossen het probleem niet op. De kans is groot dat binnen een maand dezelfde mate van vervuiling optreedt. Een werkwijze met een structurele inzet van mensen en middelen is noodzakelijk. Terugkerende acties, continue zichtbaarheid in de wijk en buurt, het beschikbaar stellen van opruimmiddelen,

het belonen van goed gedrag en een adequate ondersteuning van samenwerkende partners zijn daarin belangrijk. Voorbeelden als de DSF en de inzet van Stichting Dagloon Nijmegen laten maatwerk zien om deze structurele inzet te borgen. Aan de andere kant betekent het voorkomen van vervuiling ook het sturen op gedragsverandering. Met projecten als 'Zwerf je mee?' in Eindhoven wordt al op jonge leeftijd de bewustwording van het vervuilingsprobleem op gang gebracht. Ook projecten als de 'Landelijke Opschoondag' en de 'Schone School' zijn belangrijke aanjagers in het bewustwordingsproces van vervuiling op straat.

Met het Focusprogramma Zwerfafval (2010-2012) ligt het accent op borgen en implementeren, maar ook op het aanjagen van activiteiten die nog onvoldoende zijn ontwikkeld. Uitgangspunt is dat na 2012 gemeenten op eigen kracht verder kunnen. Een belangrijke pijler binnen het programma is de gedragsbeïnvloeding van burgers/consumenten. De inzet is erop gericht het thema op vaste momenten onder het grote publiek onder de aandacht te houden. Naast specifieke campagnes en het aanbod van materialen wordt daarbij meer dan tot nu toe gebruikgemaakt van impactmedia zoals televisie.

Instrumenten en methodieken

Het Impuls- en Focusprogramma Zwerfafval biedt in samenwerking met Uitvoering Afvalbeheer (Agentschap NL) tal van instrumenten en methodieken voor handhaving en gedragsbeïnvloeding. Een kleine greep uit de gereedschapskist:

- “Binden aan zwerfafval: Een handreiking om bedrijven, instellingen en burgers te betrekken bij het reduceren van zwerfafval” (2007). Naast een succesvolle aanpak voor het opstarten van een participatietraject bevat het rapport een toolkit voor evaluatie en bijstelling.
- “Samen met burgers zwerfafval aanpakken: Het waarom en hoe van samenwerking” (2005), gericht op het ontwikkelen van een aanpak waarbij de verdeling van taken, verantwoordelijkheden en activiteiten van de betrokken partijen zijn afgestemd.
- “Routeplanner handhaven op zwerfafval” (2005): De routeplanner biedt op basis van beleidsmatige en praktische keuzes een methode om te komen tot een handhavingstrategie.
- “Factsheets handhaven in de praktijk”: In aanvulling op de routeplanner zijn er voor onder meer jongeren, scholieren en winkelgebieden factsheets ontworpen met daarin aandachtspunten en mogelijkheden voor handhaving.
- “Handboek: Afval is het mooiste als je het niet ziet” (2009), als onderdeel van de landelijke campagne Handhaving op Zwerfafval.

Deze en andere instrumenten zijn te vinden op de website van Nederland Schoon en Agentschap NL, Uitvoering Afvalbeheer.

Monitoren op gewenste resultaat

Een belangrijk onderdeel van handhaving is het monitoren op het gewenste resultaat. Uitvoering Afvalbeheer biedt met de “Handreiking uniforme monitoring zwerfafval voor gemeenten” (2007) een standaardmethode om het gemeenlijk zwerfafvalbeleid te monitoren. Op de website zijn ook informatiekaarten en meetformulieren voor het monitoren van zwerfafval beschikbaar.

In het Focusprogramma wordt specifieke aandacht besteed aan het meten van de effecten van het Impulsprogramma. Daartoe is een landelijk monitoringssysteem opgezet, dat aansluit op de huidige praktijk van veel gemeenten. Met als doel ‘zichtbaar en meetbaar schoner’ wordt er gebruikgemaakt van een objectieve en subjectieve monitor. De objectieve monitor, die uitgaat van metingen op basis van de CROW-kwaliteitsbeelden zwerfafval, meet de beeldkwaliteit op straat. De subjectieve monitor meet de door de burger beleefde schoonheid. Per kwartaal wordt de landelijke meting uitgevoerd volgens het vastgestelde ‘Monitoringsprotocol Landelijke meting zwerfafval.’ De resultaten over 2008 zijn weergegeven in de publicatie “Nederland is schoner dan u denkt” (2009) en de “Jaarrapportage Landelijke Monitoring Zwerfafval” (2009)¹. Beide publicaties zijn te downloaden van de website Nederland Schoon.

¹ Bij het schrijven van deze handreiking waren de resultaten over 2009 nog niet bekend/gepubliceerd op de website van Nederland Schoon

Aanvullende informatie

Belangrijke websites

• Centraal Justitieel Incassobureau	www.cjib.nl
• Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid	www.hetccv.nl
• CROW, kennisplatform voor infrastructuur, verkeer, vervoer en openbare ruimte	www.crow.nl
• Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer	www.vrom.nl
• Openbaar Ministerie	www.om.nl
• Samen Werken aan een Schoner Nederland	www.nederlandschoon.nl , of www.samenwerkenaaneenschoonernederland.nl
• Stichting Nederland Schoon	www.stichtingnederlandschoon.nl
• Uitvoering Afvalbeheer, Agentschap NL	www.agentschapnl.nl
• Vereniging van Nederlandse Gemeenten	www.vng.nl
• VROM-Inspectie (Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer)	www.vrominspectie.nl

Succesvolle praktijkvoorbeelden

De jaarlijkse schoonmaakactie

• Lentekriebels	www.milieudienst.groningen.nl
-----------------	--

De verantwoordelijkheid bij de bewoner

• De Deventer Schoonfamilie	www.deventerschoonfamilie.nl
• Opzoomer Mee	www.opzoomerme.nl www.rotterdamidee.nl
• Bewonersbudgetten	www.vrom.nl/bewonersbudget www.wijkgerichtwerken.nl
• De adoptiebewoner	www.zeeburg.nl
• Stichting Vrijwillige Zwerfafval Opruimers (SVZO)	www.svzo.nl

Jong geleerd is oud gedaan!

• Eindhoven: Zwerf je mee?	www.eindhoven.nl www.sre.nl/milieudienst
• Vuil langs het Water	www.zwerfvuil.eu
• De Schone School	www.deschoneschool.nl

Een stap vooruit naar betaald werk

• Stichting Dagloon Nijmegen	www.stichting-dagloon-nijmegen.nl
• Buurtbeheerbedrijf Cambio	www.cambio.nl
• De zwerfvuilbrigade	www.samissie.nl

Het bedrijfsleven verenigd

• Een goede buurman	www.ah.nl/mvo
---------------------	--

Colofon

Dit is een publicatie van de VROM-Inspectie en is ook te downloaden vanaf www.vrominspectie.nl

VROM-Inspectie
Postbus 16191
2500 BD Den Haag

Contactpersoon:

Eric Beerens

Tekst:

Robert van Bendegem / Atrivé
Tanja de Groot / Van Breevoort & ter Meulen Advocaten (VBTM)

Publicatiedatum:

Augustus 2010

Publicatienummer:

VI-2010-02

Dit is een uitgave van **Ministerie van VROM**
Rijnstraat 8 | 2515 XP Den Haag | www.vrom.nl